

Jaczewski, Bohdan / Schulz, Roman

Sprawozdanie z działalności Komitetu Historii Nauki i Techniki Polskiej Akademii Nauk w roku 1973

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 19/3, 637-641

1974

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI KOMITETU HISTORII NAUKI
I TECHNIKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK W ROKU 1973**

W roku sprawozdawczym liczne zadania Komitetu były realizowane przy współudziale dotychczas istniejących i nowo powstałych Komisji.

1. Komitet prowadził działalność koordynacyjną w skali ogólnokrajowej:

a) w porozumieniu z Prezydium Komitetu Nauk Historycznych i dyrektorami najbliższych problemowo instytutów PAN opracował (w formie protokołu z rozszerzonego posiedzenia Prezydium) memoriał dla władz PAN w sprawie zadań i roli historii nauki i techniki wśród nauk o kulturze.

b) Prezydium Komitetu, w nawiązaniu do materiałów Ogólnokrajowej Narady Nauk Społecznych w Komitecie Centralnym PZPR w kwietniu 1973 r. i materiałów II Kongresu Nauki Polskiej, opracowało też tezy, które rozwinął przewodniczący Komitetu na posiedzeniu Plenarnym I Wydziału PAN w I kwartale 1974 r. Komitet przedyskutował i zatwierdził opracowany przez Prezydium w ramach prac przed II Kongresem Nauki Polskiej projekt perspektywicznego programu badań podstawowych z zakresu historii nauki oraz historii techniki.

c) Komitet reprezentował równocześnie polską historię nauki i techniki na arenie międzynarodowej, w szczególności biorąc udział w pracach związanych z jubileuszem 500 rocznicy urodzin M. Kopernika i przygotowaniach do XV Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki w Tokio w sierpniu 1974 r.

2. Przedmiotem działalności komisji Komitetu w 1973 r. były następujące zadania:

a) Opracowanie ekspertyzy *Rola historii nauki i techniki w zakresie upowszechniania wiedzy* (Komisja d/s Upowszechniania Wiedzy).

b) Prowadzenie merytorycznej analizy wydawnictw zwartych i ciągłych w dziedzinie historii nauki i techniki, analiza wyników i perspektyw wydawniczych „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej” (Komisja d/s Wydawniczych).

c) Przygotowanie wstępnych założeń projektu syntezy historii techniki w Polsce (Komisja Historii Techniki).

d) Współdziałanie w realizacji i ocena naukowych rezultatów (w skali światowej) jubileuszu 500 rocznicy urodzin M. Kopernika (Komisja Kopernikowska).

e) Prace przygotowawcze do badań nad historią nauk administracyjnych (Komisja Historii Nauk Administracyjnych).

f) Ponadto pod opieką Prezydium Komitetu prowadzono prace nad przygotowaniem ekspertyzy w sprawie filmoteki nauki polskiej, opracowano projekt uzupełnienia naszych scenariuszy wystaw i targów materiałem propagującym szczególne osiągnięcia nauki polskiej.

Nadal działała Komisja d/s Nauczania Historii Nauki i Techniki, której członkowie wzięli udział w powołanym przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki w 1973 r. zespole rzeczoznawców pod przew. prof. dr Ireny Pietrzak-Pawłowskiej w celu opracowania projektu programu nauczania historii nauki i techniki na wydziałach historycznych uniwersytetów i szkół pedagogicznych.

Ponadto Komitet powołał Komisję d/s Bibliograficzno-dokumentacyjnych, której powierzono analizę bibliografii i dokumentacji z zakresu historii nauki i techniki prowadzonej w różnych instytucjach (przew. prof. dr Maria Dembowska).

W ramach realizacji prac planowanych na rok 1973 Komisja Kopernikowska (przew. prof. dr Jerzy Bukowski, zast. przew. doc. dr Jerzy Dobrzycki) współdziałała

w organizacji 500 rocznicy urodzin M. Kopernika. Członkowie Komitetu Historii Nauki i Techniki uczestniczyli aktywnie w imprezach Roku Kopernikowskiego w kraju i za granicą. Na sesji kopernikowskiej Polskiej Akademii Nauk w Warszawie referat *Znaczenie Kopernika dla rozwoju nauk przyrodniczych i humanistycznych* wygłosił prof. B. Suchodolski. W Płocku na sesji Uniwersytetu Warszawskiego i Płockiego Towarzystwa Naukowego nt. *Kopernik-humanista* przemawiał prof. B. Leśnodorski. Członkowie Komitetu wygłaszali również referaty na sesjach Uniwersytetu Jagiellońskiego, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i innych imprezach, organizowanych przez instytucje i organizacje naukowo-kulturalne.

Z konsultacji Komitetu korzystali w tym okresie organizatorzy wystaw kopernikowskich w Muzeum Techniki NOT w Warszawie, w Muzeum Nauki i Przemysłu w Chicago (USA) i w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, autorzy wydawnictw popularnych, filmów (m.in. nagrodzonych w Padwie filmów reż. Z. Bochenka). Komitet współpracował w pracach badawczych, wydawniczych i organizacyjnych z wieloma organizacjami międzynarodowymi, przede wszystkim z Komitetem Kopernikowskim Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki (doc. dr J. Dobrzycki, doc. dr P. Czartoryski, prof. E. Rybka) oraz z UNESCO i narodowymi komitetami historii nauki. Współpraca ta jest kontynuowana m.in. w zakresie międzynarodowych wydań *Dzieł M. Kopernika*. Komitet reprezentowany był na wielu sesjach naukowych i uroczystościach kopernikowskich za granicą. W uroczystościach rocznicowych w lutym 1973 r. uczestniczyli: prof. J. Bukowski (Paryż — UNESCO, Moskwa — AN ZSRR), prof. E. Rybka, doc. dr P. Czartoryski, doc. dr J. Dobrzycki (Norymberga i Waszyngton), doc. dr J. Babicz (Ułan Bator). Na uroczystościach praskich był prof. E. Rybka (17 kwietnia). W konferencji Accademia dei Lincei w Rzymie i towarzyszących jej uroczystościach udział wzięli prof. E. Rybka, doc. dr P. Czartoryski i doc. dr J. Dobrzycki. Prof. J. Bukowski uczestniczył w centralnych uroczystościach bułgarskich (18 maja, Sofia); doc. dr J. Dobrzycki w sesji kopernikowskiej i otwarciu wystawy w Bibliotece Narodowej w Wiedniu (23 maja). Komitet reprezentowany był szczególnie licznie na siedmiodniowym *Semaine de la Synthèse* w Paryżu (referaty: prof. B. Suchodolski, prof. B. Leśnodorski, prof. W. Voisé, doc. dr J. Dobrzycki, dr G. Rosińska), prof. B. Suchodolski przewodniczył jednej z sesji, a prof. B. Leśnodorski przedstawił podsumowanie obrad na plenarnej sesji końcowej.

Wśród imprez Roku Kopernikowskiego największym przedsięwzięciem naukowym w zasięgu działania Komitetu był międzynarodowy kongres kopernikowski *Colloquia Copernicana*, zorganizowany siłami Zakładu Historii Nauki i Techniki przy współudziale Uniwersytetu M. Kopernika. *Colloquia* odbyły się w dniach 5—12 września 1973 r. w Olsztynie i Toruniu. W ramach kolokwium została zorganizowana sesja pod patronatem UNESCO przy udziale Prezydium Polskiego Komitetu tej organizacji i przedstawicieli komitetów wielu krajów pod hasłem *Człowiek i Kosmos*. Sesję otworzył prezes PAN prof. W. Trzebiatowski, referat pierwszy przygotował prof. B. Suchodolski, podsumowania obrad dokonał prof. B. Leśnodorski. W różnych imprezach naukowych kongresu wzięło udział ponad 200 osób, w tym 133 zarejestrowanych uczestników zagranicznych z wszystkich kontynentów. Pięćdziesięciu ośmiu uczestników z 19 krajów wygłosiło łącznie 61 referatów (w tym 14 referatów polskich).

Komisja Kopernikowska została upoważniona przez Międzynarodową Unię do sporządzenia bilansu prac i imprez naukowych Roku Kopernikowskiego w całym świecie i przedstawienia ich wyników na Kongresie Historii Nauki w Tokio. Pierwszym elementem tego bilansu była wystawa w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, analogiczną wystawę przygotował ośrodek toruński. Rozważyć również trzeba możliwość stworzenia stałej serii wydawnictw kopernikowskich w ramach serii o charakterze krajowym i międzynarodowym z zakresu historii nauk ścisłych

w epoce średniowiecza i czasów nowożytnych. Takie są w szczególności wysuwane pod adresem PAN dezyderaty wielu uczonych zagranicznych. Komisja Kopernikowska odbyła w bieżącej kadencji dwa zebrania plenarne (styczeń i grudzień 1973) dla oceny przygotowań i realizacji wydawnictw kopernikowskich Zakładu HNiT PAN oraz imprez Roku Kopernikowskiego.

Komisja d/s Upowszechnienia Historii Nauki i Techniki rozpoczęła swą działalność pod przewodnictwem doc. dr hab. Ireny Stasiewicz-Jasiukowej od 15 maja 1973 r. Pierwszy etap działalności Komisji skoncentrował się wokół dwóch cykli referatowych, których celem było rozpoczęcie szczegółowej analizy upowszechniania historii nauki i techniki poprzez słowo pisane i środki audiowizualne w PRL. W okresie sprawozdawczym przygotowana została szczegółowa ekspertyza dotycząca upowszechniania historii nauki między I a II Kongresem Nauki Polskiej poprzez publikacje książkowe — autorką ekspertyzy jest red. mgr Kazimiera Calińska. Materiały dotyczące upowszechniania historii nauki i techniki przez radio w latach 1951—1973 opracowała red. dr Halina Myślicka. Obydwa opracowania nadają się po pewnych modyfikacjach do druku; przedstawione one zostały w formie referatów na konferencji Komisji d/s Upowszechniania, która odbyła się dnia 19 grudnia 1973 r. Referat red. Haliny Myślickiej był ilustrowany fragmentami radiowych audycji z taśm magnetofonowych. Kontynuacja ekspertyzy w zakresie innych wydawnictw i innych form audiowizualnych nastąpi w roku 1974.

W okresie przygotowań do II Kongresu Nauki Polskiej Komisja Historii Techniki (przew. prof. dr I. Pietrzak-Pawłowska) opracowała projekt perspektywicznego programu badań podstawowych w dziedzinie metodologii i historii techniki oraz nauk technicznych. Zapoczątkowano analizę aktualnego stanu badań i rejestr problemów badawczych na podstawie konspektu do *Zarysu historii techniki polskiej*. Komisja rozszerzyła znacznie kontakty zagraniczne po XIII Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki w Moskwie (1971 r.). W szczególności zacieśniono współpracę z Komitetem Międzynarodowej Współpracy w zakresie Historii Techniki (ICOHTEC), którego przewodniczącym był w poprzedniej i jest w bieżącej kadencji prof. dr E. Olszewski. Z inicjatywy przewodniczącej Grupy Polskiej (ICOHTEC) prof. dr I. Pietrzak-Pawłowskiej zorganizowano przy współudziale Grupy Czesosłowackiej i Grupy Włoskiej III Kolokwium ICOHTEC w Polsce. Wstępna dyskusja nad jego programem odbyła się w dniach 2—5 V 1973 r. w Genui przy udziale delegacji polskiej w składzie: prof. dr E. Olszewski, prof. dr I. Pietrzak-Pawłowska, mgr inż. B. Orłowski. Międzynarodowe Kolokwium ICOHTEC nt. *Industrializacja i nowoczesna technika w rolniczych krajach Europy Środkowej i Południowej 1850—1919* odbyło się w Jabłonie w dniach 27 VIII—1 IX 1973 r. Wymienione kolokwium skupiło 60 uczestników z 13 krajów; przedstawiono 68 referatów i komunikatów, które łącznie z głosami dyskusyjnymi przygotowano do druku w języku francuskim i angielskim. Z upoważnienia Wydziału I PAN publikację tomu przekazano do Centro per la Storia della Technica in Italia w Genui. Tematyka czterech zebrań Komisji Historii Techniki, organizowanych wspólnie z Komisją Historii Przemysłu KHN (16 III, 23 V, 30 VIII, 6 X 1973r.) poświęcona była przygotowaniu referatów i komunikatów polskich na III Kolokwium ICOHTEC w Jabłonie.

Kilka z tych referatów oraz sprawozdania z obrad opublikowano w czasopiśmie polskich, m.in. w numerze 1/1974 „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. Przekazano też informację do czasopism naukowych w krajach socjalistycznych i zachodnich. Sekretarz Grupy Polskiej mgr inż. B. Orłowski opublikował selektywny wykaz bibliograficzny w zakresie historii techniki polskiej na łamach „Technology and Culture” vol. 14, nr 3/1973.

Komisja d/s Wydawniczych (przew. prof. dr B. Leśnodorski) prowadziła w roku sprawozdawczym merytoryczną analizę wydawanych przez Zakład Historii Nauki

i Techniki PAN roczników „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej”. Opracowano następujące recenzje dotyczące sposobu reprezentowania poszczególnych grup nauk w „Studiach i Materiałach”: 1) prof. J. Tymowski *Sposób reprezentacji historii nauk technicznych w »Studiach i Materiałach«, za lata 1971—1973*, 2) prof. dr Z. Wojtaszek *Nauki fizyko-chemiczne w »Studiach i Materiałach«,* 3) prof. J. Michalski *Sposób reprezentacji historii nauk społecznych w »Studiach i Materiałach«,* 4) doc. dr S. Brzozowski *Nauki biologiczne w »Studiach i Materiałach«,* 5) prof. T. Bilikiewicz *Ogólna ocena periodyku »Studia i Materiały« w zakresie nauk medycznych,* 6) doc. dr J. Babicz *Nauki o Ziemi w »Studiach i Materiałach«,* 7) prof. E. Rybka *Historia nauk astronomicznych w »Studiach i Materiałach« (seria C).*

Recenzje prof. J. Tymowskiego i prof. Z. Wojtaszka omawiano na plenarnym posiedzeniu Komitetu w dniu 14 grudnia 1973 r. Dyskusję nad pozostałymi recenzjami przewidziano na rok 1974. Przygotowane materiały umożliwią analizę wyników pracy i perspektyw wydawniczych „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej”.

Komisja Historii Nauk Administracyjnych (przew. prof. dr B. Leśnodorski) opiekowała się dwiema pracami doktorskimi autorów nie będących pracownikami Zakładu: 1) dr Piotr Hübner obronił w czerwcu 1973 r. pracę na temat Pierwszego Kongresu Nauki Polskiej, 2) mgr Henryk Goryszewski kończy pracę o początkach nauk administracyjnych w Polsce w XIX w. w szczególności o twórczości A. Okolskiego. W ramach prac nad projektem syntezy historii nauk administracyjnych dr Hubert Izdebski opracował materiał pomocniczy *Problem biurokracji w naukach prawnych w ujęciu historyczno-filozoficznym.*

Komisja przygotowuje pierwsze spotkanie międzynarodowe uczonych z krajów socjalistycznych i kapitalistycznych, którzy podejmują tematykę historii administracji *sensu largo*, a w tym obrębie torujących sobie drogę nauk administracji i zarządzania. Doprowadzi to zapewne do utworzenia Komisji Międzynarodowej przy roli przewodniej Polski.

Kontynuując prace rozpoczęte w 1972 r. pracownik Instytutu Sztuki, doc. dr Zbigniew Gawrak, opracował na zlecenie Komitetu wraz z powołanym zespołem ekspertyzę w sprawie filmoteki nauki polskiej. Wyniki wymienionej ekspertyzy wskazują na celowość stworzenia pod opieką PAN — Filmoteki Nauki Polskiej.

3. Współpraca Komitetu z Sekcją Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki poza współpracą z Komitetem Kopernikowskim Unii objęła zorganizowanie przez Komitet posiedzenia Rady Sekcji Historii Nauki MU H i FN, która obradowała w Toruniu 8 IX 1973 z udziałem członka Rady prof. E. Olszewskiego. Poza tym członek Prezydium Komitetu prof. E. Olszewski wziął udział w Sympozjum zorganizowanym przez Światową Radę Kościołów w Pont-à-Mousson (Francja) na temat *Przyszłość techniczna krajów uprzemysłowionych a jakość życia.*

4. W 1973 r. Komitet Historii Nauki i Techniki odbył cztery posiedzenia plenarne i pięć posiedzeń Prezydium, w większości wypadków o charakterze rozszerzonym przy zaproszeniu innych członków Komitetu i wybitnych specjalistów spoza Komitetu. Istotną rolę we wszystkich działaniach Komitetu odegrała Grupa Partyjna (przew. prof. dr I. Pietrzak-Pawłowska).

Prezydium Komitetu postanowiło wystąpić do władz PAN o rozdzielenie funkcji Komitetu i Rady Naukowej Zakładu HNiT PAN i powrót do dwu ciał osobnych, ale współdziałających ze sobą.

Bohdan Jaczewski

Komitet Historii Nauki i Techniki, działając w charakterze Rady Naukowej Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN, zajmował się w 1973 r. następującymi sprawami:

1. Przewody doktorskie

Podjęto uchwałę o nadaniu stopnia naukowego doktora na podstawie wyników publicznej obrony ich rozpraw magistrom: Piotrowi Hübnerowi (*Pierwszy Kongres Nauki Polskiej jako forma realizacji założeń polityki naukowej państwa ludowego*); Henrykowi Jostowi (*Mechanika i energetyka ludowa na Podhalu*); Grażynie Rosińskiej (*Traktaty o instrumentach astronomicznych zachowane w rękopisach Biblioteki Jagiellońskiej i opisy instrumentów w dziełach krakowskich astronomów i w »De revolutionibus«*); Januszowi Thorowi (*»Artis Magnae« Kazimierza Siemionowicza jako wzór i źródło dzieł późniejszych*). Publiczne obrony odbyły się odpowiednio w dniach: 20 VI 1973; 23 XI 1973; 19 III 1973; 23 XI 1973.

Otwarto przewody doktorskie:

mgr Anny Słomczyńskiej (tytuł rozprawy *Komentarze krakowskie z XV i XVI w. do »Ekonomiki« Arystotelesa*; promotor doc. P. Czartoryski) i mgra Jana Pietrzaka (tytuł rozprawy *Pozytywistyczna koncepcja nauki a niektóre opozycyjne kierunki w epoce modernizmu*; promotor prof. B. Suchodolski).

2. Przewody habilitacyjne

Przeprowadzono kolokwium habilitacyjne dr K. Targosz (tytuł rozprawy *Uczony dwór Ludwika Marii Gonzagi 1646—1667*) i dra A. Wiślickiego (tytuł rozprawy *Rozwój koparek jednonaczyniowych a problem trwałości modelu maszyn w przekroju historycznym*).

Podjęto uchwałę o otwarciu przewodów habilitacyjnych następującym osobom: dr Z. Wardęskiej na podstawie pracy *Teoria heliocentryczna w interpretacji teologów XVI w.*; dr D. Rederowej na podstawie pracy *Polski emigracyjny ośrodek naukowy we Francji w latach 1831—1872*; dr T. Nowakowi na podstawie pracy *Polska technika wczenna w XVI—XVIII w.*

3. Postępowanie kwalifikacyjne w sprawie nadania tytułów naukowych profesora nadzwyczajnego

Zakończono postępowanie kwalifikacyjne w odniesieniu do doc. doc.: J. Babicza, S. Brzozowskiego P. Czartoryskiego i I. Stasiewicz-Jasiukowej, podejmując uchwałę o nadaniu im tytułów naukowych profesora nadzwyczajnego nauk humanistycznych.

Wszczęto postępowanie kwalifikacyjne w odniesieniu do doc. J. Sulowskiego.

Roman Schulz

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU HISTORII NAUKI I TECHNIKI W ROKU 1973

PODSTAWOWE ZADANIA ROKU 1973

Działalność naukowo-badawcza Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN w roku sprawozdawczym — Roku Nauki Polskiej — koncentrowała się przede wszystkim wokół planu resortowego PAN-38 którego przedmiotem badań są *Dzieje nauki*